

Ýahýa Kemal Nazym Hikmetiň ejesine aşykmydy?

Category: Edebi makalalar, Goşgular, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Ýahýa Kemal Nazym Hikmetiň ejesine aşykmydy? ÝAHÝA KEMAL NAZYM
HIKMETIŇ EJESINE AŞYKMYDY?

Türk dili we edebiýatyndan habarlylaryň gowy bilýän, ýöne mümkin boldugyndan kän agzalmaýan bir gürrüň bar: türk edebiýatynyň görnükli şahyrlaryndan Ýahýa Kemalyň Nazym Hikmetiň ejesi Aýşa Jelile hanyma bolan köre-kör söýgüsi.

Owaly bilen-ä, şuny diýmegim gerek: meni şu derejelere ýetirmek üçin zähmet çeken professor Muharrem Daýançdyr Mehmet Çelik ýaly mugallymlarym bu yazgyny görseler, maňa hökman «käte daňa çenli okadan «Öz gök gümmemiziniň» («Kendi Gök Kubbemiz») baplaryndan soň ýazmaga zat tapmadyňmy, köşek?» diýip gatyrganlar.

Doktoranturany okanymda professor Sejatdin Tural bize ýüzlenip «Şahyrlaryň adamlaryny görkeziň» diýerdi.

Biz yeşil kabanly, çytyk gaşly kişileri Nazym Hikmetiň adamlary, sakgally we ýüzi agyr kişileri-de Nazym Hikmetiň adamlary diýip toparlara bölerdik.

Ýüzünde hemişe amanat göterip ýören ýaňsyjygy bilen eýelik edýän boşlugyny içiňize artygy bilen dolduryp biljek kişilere-de Orhan Weliniň adamlary diýerdik. Birem Behçet Nejatigiliň adamlary bardy. Olary ellerinde marketiň ýa-da bazaryň sellofan paketjiklerjini göterip barýarkalar görerdik. Şeýle adamlar aladaly bolansoň, güzeran gaýgysy bilen çalt-çaltdan yöreýärdiler. Men özümi dek şu günler Nejatigiliň adamlaryna

ýakyn duýup, Ýahýa Kemalyň deňsiz-taýsyz hyýaly dünýäsiniň ýerine şuny saýlap alýaryn.

Nazym Hikmet Ran

• **Nazym Hikmet Ýahýa Kemala duşmanmydy?**

Köp kişi mundan söz açanda Nazym Hikmetiň Ýahýa Kemala duşmançylyk besländiginiň öňe sürýär.

Hatda Mehmet Kaplan Nazymyň kommunizm ideologiýasyna meýil etmegindäki esasy tutaryklaryň biri hökmünde onuň Ýahýa Kemala bolan duşmançylygyny görkezýär. Ýogsam bolmasa, Nazymyň bir hatynda beýik şahyryň aradan çykandygy zerarly ýazan şu setirlerini bilmeýän ýok:

«Söýgüli aýaljygym. Düýn agşam radiodan eşitdim: Ýahýa Kemal ýogalypdyr. Beýik şahyr. Ol meniň halypalarymdandy, men ondan kän zat öwrendim. 73 ýaşan eken. Ep-esli wagt gözüme uky gelmedi. Meniň ýaşlygym Ýahýa Kemal bilen geçdi. Beýik şahyr, ussat. Telegramma ýollaýsam diýdim... Kime? Kemalyň ölümi üçin duýýan gynanjymy bildirmek üçin telegramma ýollar ýaly ýerim ýok. Ýagdaý şeýle.

Howa şu gün irden açyldy. Güneşli howa. Senorita ýazyp başlajak. Kelläm borram-boş, ýüregim gaýgy-hasratdan püre-pür. Şular ýaly ruhy ahwalda nädip senari ýazjagymy bilemok, ýöne başga alajymam ýok, ýaşamak üçin däl-de, unutmak üçin, gam-gussaň laýyna batyp gitmezlik üçin, erbet-erbet pikirlere yňyp gitmezlik üçin işlemeli. Ine, gülüm, şeýleräk ýagdaý.

Geň görme, sen uzakdaluk, sensizlik, ýat ýurtda mysapyrlyk çekmek, hatda meňki ýaly gardaşyň öýünde bolanda-da, söýýän we ynanan dünýäňde bolanda-da, öňem ýazyşym ýaly ölümden has ýaman. Ine, şeýle, ömrüm ahyrynda seni söýmek bilen soňlanar.

«Rehmet ýollary kesdiniň» fransuzçasyny aldym.
Görüşýänçäk».

Nazym Hikmetiň haty

Ýahýa Kemal Nazym Hikmetiň ýokarky hatynda-da nygtaýşy ýaly, mugallymydy. Nazym şygryýet boýunça ilkinji sapaklaryny Ýahýa Kemaldan alypdy.

Şeýle ýörite sapaklaryň üsti bilen Ýahýa Kemal Nazym Hikmetiň ejesi Aýşa Jelilä ýakynlaşypdy.

Aýdylyşyna görä, görk-görmegi dillere dessan bolan Jelile hanym Ýahýa Kemaly-da jadylap bilipdi.

Aýşa Jelile hanym

Jelile hanymyň gözelligini ogly Nazymdan okalyň:

«Adalat, saňa ejem hakda aýdyp bereýin. Ejem ýaşlygynda owadan aýaldy. Ogly bolandygy üçin aýdamok, obýektiw göz bilen aýdýaryn, ejemiň owadanlygy ýakyp-ýandyryp barýan owadanlyk däl, sowuk owadanlykdy. Munda belki gözleriniň biri-birinden daş bolmagynyň täsiri bardyr. Galyberse-de, ejemiň owadanlygy XIX asyryň owadanlygydyr. Ejemde XIX asyr fransuz buržuaz sulhy agdyklyk edýär. Suratkeşligi-de şeýle. Öýüniň tutulary

we biblolarý-da şeýledi. Ýagny, owadanlygynda we sulhunda tekiz we sowuk halkalaryň göze ilip durandygyna garamazdan, reňk taýdan alanda ajaýyp rokokolyk bar.

Pikir edip gör, kakam ejemiň üstüne ejem bilen deňeşdirip bolmajak dereksiz aýallar bilen gezdi. Ol aýallaryň köpüsi ýadymda. Bular owadan dälem bolsa, ýeke seredeňde ýakyp-örtäp baryardy. Ejem ýaşlygynda mert aýaldy. Men mertligi biraz şondan öwrendim. Ejem ömrüniň ahyryna çenli üýtgemän galan dälişge çaga ýaly häsiýeti-de bardy».

Ýahýa Kemal Jelile hanymy birinji gezek Çamlyja Bekdaşy dergähinde görüpdü. Şahyryň Jelile hanyma aşyk bolandygy hakdaky gep-gürrüňler çykan badyna, Nazym Hikmetiň Ýahýa Kemalyň paltosyna hat taşlandygy we «Mugallymym bolup giren gapyňyzdan kakam bolup girerin öýtmäň!» diýendigi rowaýat edilýär.

Ýahýa Kemal

• **Ýahýa Kemal Jelile hanym üçin öz janyna kast etmäge synanyşdymy?**

Ýahýa Kemalyň Jelile hanyma bolan söýgüsi üçin öz janyna kast

etjek bolandygy hakdaky gürrüňi orta atanam Nazym Hikmetiň harby uçilişide bile okan kursdaşy Nejip Fazyl Kysakürekdir. Nejip Fazylyň aýtmagyna görä, Ýahýa Kemal Nazym Hikmetiň ejesine bolan söýgüsi üçin öz janyna kast etjek bolanmyş. Geliň, muny özünden okalyň:

«Ol (Ýahýa Kemal) sapaklaryny dynyp, mekdebiň gaýykhanynda garaşyp duran jübüt skiffe (gaýyga) böküp, garşydaky Büyükada geçerdi.

Nazym Hikmetiň ejesi Büyükadada bolýardy, halkyň gürrüňi-dä, Ýahýa Kemal oňa aşyk bolanmyş.

Birnäçe wagtlap gelmedi. Mekdepde hyşy-wyşy peýda boldy:

– Öz janyna kast etjek bolanmyş!

Garaşdyk, geldi. Ýüzi-meňzi ýerinde däl...

– Näme gerek?

– Mümkün bolsa, bir towakgamyz bar.

– Näme towakga?

– Gynanç beýany...

– O nämäň gynanjy, ependi?

– Öz janyňa kast etjek bolanmyşyň diýip eşitdik. Gynanç beýanymyzy kabul ediň, saglygyňyzy isleýäris, ýoldaş mugallym. Stoluna oturdy, öňüne kagyz-galam aldy we «harby gullukçynyň at-abraýyna sygyşmaýan» hereketi edendigim üçin meniň üstümden habarnama ýazdy.

– Adyň näme?

– Nejip Fazyl.

– Nomeriňiz näçe?»

Dogrusyny aýtsak, bular ýaly gep-gybat Nejip Fazyldan garaşylmajak zatlar däl. Nazym Hikmet boýunça iş geçiren Mehmet Fuat (Nazym Hikmetiň öweý ogly) hem bu hadysany bolşundan başbeter çişirip berýär. Hatda ol Nazymyň Ýahýa Kemala haýbat atandygyny-da öňe sürýär:

«Harby uçilişede taryh mugallymy hem-de öýlerine gelip-gidýän maşgala dosty bolan meşhur şahyra Nazym Hikmetiň hormaty çäksizdi, oňa ýazýan zatlaryny görkezip, tankydy belliklerini alardy. Aslynda Ýahýa Kemal Jelile hanymy söýýärdi. Ilki-ilkiler göze görnüp durmaýan bu söýgi Jelile hanym ärinten aýrylyşansoň hasam tutaşdy. Ýahýa Kemalyň käbir şygrylaryna

ylham beren bu uly söýgi 1916-njy ýyldan 1919-njy ýyla çenli dowam edipdi. Şahyr söýgüsine jogap bolmandygy üçinem awy içip özüni öldürjek bolandygy hakda myş-myşlar bardy. Şahyryň «Wysal», «Telakki», «Erenköýe bahar geldi», «Köne hat» ýaly goşgularyny Jelile hanyma bagyşlap ýazandygy mälim. Gep-gybatlary eşidende gahary gelen Nazymyň özünu urmak üçin özüni gözläp ýörendigini eşden Ýahýa Kemal aýdylyşyna görä öýüni çalşanmtş we täze göçüp baran salgysyny-da esli wagtlap iň ýakyn dostlaryndan gizläpdir».

Dogrusy, bulam boş gürrüň. Ýahýa Kemal soň-soňlar Jelile hanyma bolan söýgüsini şu sözler bilen beýan edipdir:

«1916-njy ýyldan 1919-njy ýyla çenli bir aýala däliräpler aşyk boldum. Ol aýal tomsuna adada bolardy. Menem şol ýerdedim. Däli-diwana bolupdym. Güýzde Nyşantaşyndaky öýüne serenjam bermek üçin Stambula inderdi. 1916-njy ýylyň güýzünde ýene Stambula inýärdi. Men aňrybaş derejede ejir çekýärdim. Gaýyk ugranda elýaglyk bulamalar, aglamalar... Ol gidýänçä ada dos-doludy... Giden badyna-da meniň gözüme gugaryp galan ýaly bolýardy...

Aýsa Jelile hanym

Ýahýa Kemalyň ýakyn dosty Wala Nureddin şahyryň ömrüniň

ahyryna çenli öýlenmändigini-de şoňa baglanyşdyrýar:

«Jelile hanym bilen Nazymdan söz açylanda, Ýahýa Kemal gürrüňi başga ýana sowardy, soraglara jogap bermezdi. Şuny-da aýdaýyn; Jelile hanym ikinji gezek äre çykypdyr, emma Ýahýa Kemal ömrüniň ahyryna çenli öýlenmändir. Nazymyň dilinden Ýahýa Kemalyň adyny birnäçe gezek eşdenem bolsam, ejesi hakda ýeke gezegem dil ýarmandy. Emma bir wakany biziň öýmüzde-de gürrüň bereni gowy ýadyma düşýär».

Welhasylkelam, edebiýat sapagyna girenimizde gürrüňini etmekden keýp alýan myş-myşlarymyzyň başyny Ýahýa Kemalyň Nazym Hikmetiň ejesine bolan söýgüsi çekýärdi.

Bu mesele boýunça Nejip Fazyldan başlap Mehmey Kaplana çenli gaty köp adam gürrüň edenem bolsa, hersi özüçe üstüne bir zatlar goşup ýazypdyrlar.

Hatda Nazym şahyryň kommunistligini-de şuňa baglanyşdyrýan telli-pelli edebiýatçysumaklarymyz bar.

Mehmet MAZLUM ÇELIK.

celikmehmedmazlum@gmail.com

Şenbe, 08.04.2023 ý. Edebi makalalar